

دانش خانواده و جمعیت

مؤلفان:

دکتر ابوالقاسم حیدرآبادی

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل

دکتر سیف الله فرزانه

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل

www.karpi.ir

سرشناسه	: حیدرآبادی، ابوالقاسم، ۱۳۵۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: دانش خانواده و جمعیت / مولفان ابوالقاسم حیدرآبادی، سیفالله فرزانه.
مشخصات نشر	: بابل: کارپی، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۹ ص: جدول -
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۱۳-۱۷-۹: ۱۰۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: خانواده‌ها — جنبه‌های مذهبی — اسلام
موضوع	: خانواده‌ها
موضوع	: زنشویی — ارتباط
شناسه افزوده	: فرزانه، سیفالله، ۱۳۴۳ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۴ ۱۳۷۵۲/ح۸۳۷۰/۱۷ BP۲۳۰
رده بندی دیویی	: ۱۷۱۲۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۹۶۰۹۳۸

دانش خانواده و جمعیت

دکتر ابوالقاسم حیدرآبادی (عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل)

دکتر سیف ... فرزانه (عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل)

ناشر: کارپی

چاپ اول: ۱۳۹۴ / شمارگان ۱۰۰۰ جلد / ۹۰۰۰۰۰ تومان

گرافیکست: جاسم چرم زاده

چاپ و صحافی: پیشنازان

نشانی ناشر: بلوار جانبازان، خیابان تختی غربی، حر ۱۲، ساختمان آپادانا، طبقه سوم

کد پستی ۴۷۴۱۶-۴۷۱۸۷، بابل، ایران

تلفن ۳۳۳۶۶۱۲۶ - ۹۱۱۳۱۱۰۲۳۹ rezacharamzadeh@gmail.com

تلفن مرکز پخش: ۹۱۱۲۱۶۷۱۳۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۱۳-۱۷-۹

ISBN: 978-600-6913-17-9

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

هر گونه استفاده از مطالب این اثر به هر شکل مستلزم کسب اجازه کتبی از مولفان می باشد. با متخلفین طبق قانون حمایت از حقوق مولفین و مصنفین مصوب مجلس شورای اسلامی برخورد خواهد شد.

پیشگفتار

در بین تمامی نهادهای جامعه، سازمانها و موسسات اجتماعی، خانواده مهمترین، ارزشمندترین و اثربخشترین نقشها را دارا است. خانواده در اسلام به عنوان بنیادی مقدس و مستحکم و نهادی اساسی و اجتماعی نیز محسوب می‌شود. خانواده به وسیله ازدواج به صورت یک پیمان با تکیه بر حقوق و قوانین و بر مبنای مودت و رحمت استوار می‌گردد. وجود خانواده نه تنها یک نیاز طبیعی است بلکه یک ضرورت اجتماعی نیز هست و افراد جامعه به تشکیل و حفظ و بقای این کانون مقدس توصیه می‌شوند. اسلام خانواده را در نهایت موجب پرهیزکاری زن و مرد و کمال دین می‌داند. دین اسلام برای حصول و تحقق اهداف ازدواج و تحکیم بنیاد خانواده روی دو امر تأکید دارد: یکی انسان‌دوستی اخلاق.

یکی از کارکردهای خانواده، تداوم نسل و تولیدمثل است. بنابراین داشتن فرزند از اهمیت و جایگاه بالایی برخوردار است. افزایش فرزندآوری در اسلام بسیار مطلوب است و بر اساس شریعت اسلامی زیادی جمعیت ضرورتی برای تأمین قدرت سیاسی و اقتصادی جامعه و یا منافع مادی والدین نیست بلکه ریشه در ارزش و جایگاه آن در مکتب اسلام دارد. امام باقر(ع) سعادت مرد را آن می‌داند که فرزندان داشته باشد و از آنها برای احتیاجات روزمره‌اش کمک بگیرد. پیامبر(ص) نیز با تشبیه فرزند به میوه درخت، فرزند را میوه دل می‌داند و فرزند صالح را گلی از گلهای بهشت می‌داند. خانواده جایگاهی استوار برای حفظ و رشد جامعه است و از آنجایی که خداوند متعال ذات آدمی را با محبت و احساسات آفریده است؛ فرزندآوری نمودن به‌ساز خوبی برای دوست داشتن و محبوب بودن است، چرا که یکی از نیازهای فرزندان دوست داشتنی بودن توسط دیگران است و از طرف دیگر والدین تمایل به حمایت از فرزندان در زندگی دارند. بررسی آیات و روایات اسلامی نشان می‌دهد که به طور عموم نظر اسلام نسبت به مسئله فرزندآوری مثبت و مساعد است.

از نظر اسلام داشتن فرزند بیشتر، زندگی بهتری را برای خانواده و جامعه رقم خواهد زد. فرزندآوری و تکثیر اولاد آثار و فواید مثبت زیادی دارد که از مهمترین آنها کمک و دستیاری والدین، ادامه دهنده راه والدین، فرزندان به عنوان اعمال مآت‌آخِر، نعمت الهی و سبب امتحان والدین، افزایش روزی، طلب آموزش برای والدین و سپر آتش را می‌توان برشمرد. همچنین زندگی با فرزند کم، آسیب‌هایی را در پی خواهد داشت که کاهش روزی و برکت و سخت‌تر شدن تربیت دیگر فرزندان و نبود سپر حمایتی در برابر طلاق از جمله این آسیبها هستند.

افزایش بی‌رویه جمعیت در برخی کشورها از جمله کشورهای عقب‌مانده و در حال توسعه و کاهش آن نیز در جوامع پیشرفته در جهان امروز نتیجه عدم تعادل بین مولفه‌ها و متغیرهای جمعیتی و پدیده‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی مانند نرخ زادوولد، مرگ و میر، مهاجرت، ازدواج، طلاق، نگرش‌ها، باورها، ارزش‌ها، هنجارهای اجتماعی، سیاسی و نیز مقوله توسعه است. این عوامل مدام در جهان امروزی دچار نوسانات گوناگون و مختلف بوده که به سختی قابل پیش‌بینی هستند. هرچه این عدم تعادل بیشتر باشد، در صورت عدم برنامه‌ریزی و با توجه به شرایط مذکور معمولاً نرخ رشد جمعیت در کشورهای در حال توسعه و عقب‌مانده بیشتر خواهد شد و در مقابل در کشورهای توسعه‌یافته کاهش خواهد یافت.

در حال حاضر، به‌ساله افزایش و یا در برخی موارد کاهش جمعیت همراه با مشکلات و معضلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حتی سیاسی ناشی از آن به شکلی حاد گریبانگیر اغلب کشورهای جهان به ویژه کشورهای در حال توسعه شده و در مقابل در برخی از کشورهای توسعه یافته نرخ پایین رشد جمعیت باعث نگرانی‌هایی از نوع خاص ابقای نژادی شده است. در هر حال، کمتر برنامه‌ای در این زمینه در کشورهای مختلف می‌توان یافت که در آن سیاست‌های جمعیتی در رابطه تنگاتنگ با دیگر سیاست‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی در نظر گرفته نشده باشد. از آنجایی که کشور ایران هم جزء کشورهای در حال توسعه است، دید نگران نوسانات نرخ رشد جمعیتی خود باشد. طبق داده‌های آماری استخراج شده از آخرین سرشماری کشور، هرچند هنوز نرخ رشد جمعیت بنا به اعتقاد صاحب‌نظران حوزه تخصصی رشته جمعیت‌شناسی از درصد بالایی برخوردار است ولی این نگرانی هم وجود دارد که زنان مستعد باردار ازدواج کرده در گروه سنی ۱۵-۴۹ ساله در آنها حاملگی‌ها کمتر صورت می‌گیرد. بنابراین، به‌خاطر رجوع همین مسائل، راجع به افزایش نرخ رشد جمعیت و یا کاهش آن با ایده‌های مختلفی در بین کارگزاران حکومتی مواجه هستیم. با توجه به کاهش میزان باروری طی سال‌های اخیر، امکان گرایش به سالودگی جمعیت و کاهش نیروی جوان وجود دارد. بنابراین در این کتاب به بررسی دانش خانواده و جمعیت پرداخته می‌شود.

مولفان درصدد این هستند تا کتاب دانش خانواده و جمعیت را مطابق با سرفصل‌های ارائه شده از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری برای دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی به ارزش دو واحد نظری تدوین نمایند. بنابراین مباحث این کتاب شامل پنج فصل تشکیل خانواده، تحکیم خانواده، تعالی خانواده، ایمن‌سازی خانواده و فرزندآوری و جمعیت است.

فصل اول شامل چهار بخش اهمیت ازدواج و ضرورت تشکیل خانواده در اسلام، معیارهای همسرگزینی، تسهیل ازدواج و تبیین خانواده است. فصل دوم که به تحکیم خانواده می‌پردازد شامل چهار بخش عوامل استحکام خانواده، مهارت‌های تحکیم خانواده، تقویت کارکردهای خانواده و نقش‌های اعضای خانواده می‌باشد. فصل سوم دارای دو بخش اصول و مبانی الگوی اسلامی ایرانی خانواده و آداب و سبک زندگی اسلامی ایرانی در خانواده است. فصل چهارم دارای چهار بخش موضوع‌شناسی مسائل و مشکلات خانواده، عوامل تضعیف خانواده، ایمن‌سازی خانواده‌ها از آسیب‌ها و ترمیم خانواده‌های آسیب دیده و در نهایت انحلال خانواده می‌باشد. در فصل آخر نیز دو موضوع مهم فرزندآوری و تربیت فرزند و جمعیت آمده است.

تدوین این اثر نمی‌تواند خالی از اشکال باشد، لذا از دانشجویان، پژوهشگران و خوانندگان محترم تقاضا می‌شود با راهنمایی خود ما را در رفع اشکالات احتمالی آن یاری نمایند.

دکتر ابوالقاسم حیدرآبادی

دکتر سیف‌الله فرزانه

مردادماه ۱۳۹۴

شماره صفحه	عناوین
۱۱	فصل اول: تشکیل خانواده
۱۱	بخش ۱- اهمیت ازدواج و ضرورت تشکیل خانواده در اسلام
۱۲	فواید ازدواج
۱۵	بخش ۲- معیارهای همسرگزینی
۱۵	ملاکهای عرفی گزینش همسر
۱۵	الف: مه‌کهای جسمانی
۱۶	ب: مه‌کهای روانشناختی
۱۷	ج: ملاکهای اقتصادی
۱۷	د: ملاکهای اجتماعی
۱۸	ه: ملاکهای خانوادگی
۱۸	صفات همسر مناسب از دیدگاه اسلام
۱۸	قاعده هسان همسری
۱۹	الف: صفات مناسب برای همسر(زن)
۲۰	ب: صفات مناسب برای همسر(مرد)
۲۱	اولویت‌بندی و وزن ملاکهای مختلف
۲۷	بخش ۳- تسهیل ازدواج
۲۷	شیوه و گفتار پیشوایان اسلام در ازدواج آسان
۲۹	موانع ازدواج آسان
۲۹	الف: عوامل فرهنگی
۳۰	ب: عوامل اجتماعی
۳۴	ج: عوامل فردی
۳۵	د: عوامل اقتصادی
۳۶	راهکارهای افزایش ازدواج و گسترش فرهنگ ازدواج آسان
۴۲	بخش ۴- تبیین خانواده
۴۲	جایگاه خانواده و دیدگاه‌های مربوط به آن

۴۳	تعریف خانواده
۴۴	اهمیت خانواده
۴۵	جایگاه خانواده در اسلام
۴۷	خانواده از دیدگاه ادیان و مکاتب اخلاقی
۴۸	جایگاه خانواده در جهان امروز
۴۹	جایگاه خانواده در ایران امروز
۵۲	انواع خانواده
۶۳	فصل دوم: تحکیم خانواده
۶۳	بخش ۱- عوامل استحکام خانواده
۶۸	بخش ۲- مهارت‌های تحکیم خانواده
۷۱	تداوم ازدواج و تحکیم خانواده
۷۵	بخش ۳- تقویت کردهای خانواده
۷۸	بخش ۴- نقش‌های اعضای خانواده
۷۹	وظایف والدین نسبت به فرزندان
۸۰	وظایف زوجین قبل از تولد
۸۰	وظایف زوجین در قبال فرزند
۸۱	وظایف فرزندان در قبال والدین
۸۳	فصل سوم: تعالی خانواده
۸۴	بخش ۱- اصول و مبانی الگوی اسلامی ایرانی خانواده
۸۵	۱- قواعد و اصول حاکم بر خانواده
۸۸	۲- حقوق و تکالیف اعضای خانواده
۸۹	حقوق و مسئولیت‌های مالی زوجین در خانواده
۸۹	حقوق و مسئولیت‌های غیرمالی زوجین در خانواده
۹۰	۳- رشد فضایل و کرامات اخلاقی و معنوی
۹۴	بخش ۲- آداب و سبک زندگی اسلامی ایرانی در خانواده
۹۵	الف: تلاش برای انتقال ارزش‌ها و اخلاق اسلامی به فرزندان
۹۵	ب: تقویت سنت «صله رحم»

۹۶	ج: افزایش نقش پرورشی والدین
۹۷	فصل چهارم: ایمن سازی خانواده
۹۷	بخش ۱- موضوع شناسی مسائل و مشکلات خانواده
۹۸	علل و انگیزه های تزلزل خانواده
۱۰۱	بخش ۲- عوامل تضعیف خانواده
۱۰۱	۱- عوامل روان شناختی
۱۰۳	۲- عوامل اجتماعی و فرهنگی
۱۰۵	۳- عوامل اقتصادی
۱۰۶	۴- عوامل جسمانی و بدنی
۱۰۷	۵- عوامل دینی
۱۰۹	بخش ۳- ایمن سازی خانواده از آسیب ها و ترمیم خانواده های آسیب دیده
۱۱۳	بخش ۴- انحلال خانواده
۱۱۳	الف) طلاق
۱۱۵	ب) سایر عوامل انحلال
۱۱۷	فصل پنجم: فرزندآوری و جمعیت
۱۱۷	بخش ۱- اهمیت و فواید فرزندآوری
۱۱۹	اخلاق و آداب بارداری و فرزندآوری
۱۲۰	سلامت و بهداشت باروری
۱۲۴	بخش ۲- جمعیت
۱۲۴	جمعیت و جمعیت شناسی
۱۳۱	مراحل تطور جمعیت
۱۳۲	نظریه انتقالی جمعیت
۱۳۴	تغییرات جمعیتی در ایران
۱۳۶	جمعیت و توسعه
۱۳۷	دیدگاه های جمعیتی
۱۴۰	سیاست های جمعیتی با رویکرد ارتقای باروری

۱۴۵

تاریخچه تنظیم خانواده در ایران

۱۴۹

ناباروری و راه‌های درمان آن

۱۵۳

فهرست منابع

www.ketab.ir